

Το κείμενο που ακολουθεί, γραμμένο από την συντρόφισσα Γιούλη Τ. -την οποία και ευχαριστούμε πολύ για αυτήν την παραχώρηση- αποτέλεσε μέρος της εισήγησης της εκδήλωσης «Η πολιτική ουδετερότητα στο χώρο της ψυχικής υγείας από τις ΗΠΑ μέχρι την Ελλάδα και την Παλαιστίνη» που πραγματοποιήθηκε στις 29/6/2024 από την Πρωτοβουλία για ένα πολύμορφο κίνημα στην ψυχική υγεία.

Ανέπνεε, λέει ο ψυχοθεραπευτής

Θα σου μάθω τα σοφότερα της επιστήμης
εργαλεία να ξεγελάς την θλίψη σου

μπορώ να σ' εκπαιδεύσω στις
αποτελεσματικότερες των τεχνικών

για να καταπίνεις σωστά την καταπίεσή σου
και τους πόνους σου να κάνεις καλά

Ανέπνεε

Σκέψου πόσο βρωμάει ο πόλεμος και πόσο
όμορφος είναι ο κόσμος

και ότι εσύ δεν είσαι κανείς

Ανέπνεε

Φαντάσου, αν σου έχει απομείνει καθόλου
φαντασία και αν η πραγματικότητα δεν
κατέκτισε ακόμα τα πάντα

ένα σείφ πλές, σε κάποια κρεβατοκάμαρα ή το
γραφείο της θεραπευτήριάς σου

Συλλογίσου την κόλασή σου και κάν' την σπίτι
σου και ξέχνα τα πράσινα λιβάδια

Και μη σκέφτεσαι την ελευθερία, γιατί
προκαλεί ανεπιθύμητες ενοχλήσεις όπως ο
θυμός, ο θάνατος και η ήττα

Εξεγερήσατε απλά γιατί δεν μπορούμε πλέον
να αναπνέουμε, λέει ο Φραντς Φρόντ

Γι' αυτό ανέπνεε

Δεν είναι κάτι αυτό

Είσαι απλά λίγο νεκρή

και όσο αναπνέεις τόσο περισσότερο πεθαίνεις,
ακόμα πιο βαθιά και ακόμα πιο ειρηνικά

Και ο κόσμος θα είναι μια χαρά

Mustafa Qossoqsi¹, Clinical Psychologist
Psychological First Aid, Trans. by Lama Z.
Khoury DPsa

ΣΤΟ ΠΛΕΥΡΟ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΩΝ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

**ΕΙΝΑΙ Η ΘΕΣΗ ΑΥΤΗ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ
ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ
ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΑΥΤΗ;**

Το να τάσσεται μια θεραπεύτρια ανοιχτά στον χώρο εργασίας της, και όχι για καθαρά θεραπευτικούς λόγους, στο πλευρό των Παλαιστινίων για όλους τους λόγους του κόσμου -όπως είναι το σύνθημα αφίσας που κολλήθηκε από τον χώρο της Αυτονομίας τον Οκτώβρη του '23- είναι ζητούμενο που αφορά την Ψυχολογία και τα υποκείμενά της ή είναι, για παράδειγμα, κάτι αμιγώς πολιτικό; Το ερώτημα αυτό μας απασχόλησε σοβαρά από τον Οκτώβρη του '23 μέχρι και σήμερα, καθώς η θετική απάντηση σε αυτό δεν ήταν εύκολη υπόθεση.

Το παραπάνω ερώτημα δεν είναι καθόλου άσχετο με την συζήτηση για την υποτιθέμενη ή/και προσδοκώμενη - πολιτική - ουδετερότητα της Ψυχολογίας ως επιστημονικού πεδίου, των πρακτικών της αλλά και των υποκειμένων που εργάζονται σε αυτές. Δεν είναι, δηλαδή, καθόλου άσχετο με την κυρίαρχη ακόμα (στο ελληνικό -και όχι μόνο- κοινωνικό και επιστημονικό πλαίσιο) αντίληψη ότι η Ψυχολογία, οι ψυχολόγοι, οι ψυχοθεραπεύτριες κ.λπ. οφείλουν είτε να είναι (!) είτε να φαίνονται ουδέτερες -και πολιτικά- ώστε να θεωρούνται πιο αντικειμενικές και αξιόπιστες.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ.

Η αρχή αυτή αποτέλεσε το βασικό εισιτήριο για την απομάκρυνση της Ψυχολογίας από την σφαίρα της μεταφυσικής ή της τέχνης και την υπαγωγή της στο παράδειγμα των θετικών επιστημών, πλάι στην ιατρική, για την αύξηση της κοινωνικής της αποδοχής και την εξασφάλιση των επαγγελματικών/ οικονομικών της συμφερόντων. Από την στιγμή που η Ψυχολογία αναγνωρίστηκε ως επιστήμη, με τα πειράματα και τα ψυχομετρικά της εργαλεία (κυρίως τα τεστ νοημοσύνης και τα τεστ προσωπικότητας) στρατεύτηκε άμεσα στο πλευρό του κοινωνικού καταμερισμού και της πειθάρχησης μέσω δύο πολύ βασικών κρατικών θεσμών, του στρατού και του εκπαιδευτικού συστήματος. Αφενός, τέθηκε υπεύθυνη για την αξιολόγηση και την στρατολόγηση των υποψήφιων φαντάρων και αφετέρου για την αξιολόγηση και την κατάταξη των μαθητριών σε δομές γενικής ή ειδικής αγωγής. Η Ψυχολογία κρατάει ακόμα και σήμερα την θέση της στους θεσμούς αυτούς αυξάνοντας διαρκώς την ισχύ της. Ο αμερικανικός στρατός είναι σήμερα ο μεγαλύτερος εργοδότης των ψυχολόγων ενώ ο στρατός του Ισραήλ διαφημίζει τα high tech ψυχολογικά του εργαλεία για την αντιμετώπιση του μετατραυματικού στρες (PTSD), αυξάνει τις δομές well being ειδικά για το ψυχικά τραυματισμένο στράτευμα και τις οικογένειές του, επεκτείνοντας παράλληλα τις επαγγελματικές ευκαιρίες και τα προνόμια των ιδιωτών ψυχολόγων για την συμμετοχή τους στην φροντίδα του στρατού.

Από την άλλη, η αρχή της πολιτικής ουδετερότητας σχετίζεται ιστορικά με την βασική θέση στους κώδικες δεοντολογίας των ψυχολόγων (την ιδεολογική ηγεμονία των οποίων κρατάει ο APA²) ότι *πρωταρχική υποχρέωση του ψυχολόγου είναι να διαφυλάξει το κύρος του επαγγέλματός του που το επιτυγχάνει [...] με την αντικειμενικότητά του [...]*. Είναι, μάλλον, η υποχρέωση αυτή που έκανε τον Σύλλογο Ελλήνων Ψυχολόγων πριν από κάποιους μήνες με αφορμή ερώτημα που του τέθηκε για τον γάμο των ομόφυλων ζευγαριών να ανακοινώσει πολύ ξεκάθαρα ότι *από την ίδρυσή του έχει αποφασίσει να μην παίρνει θέση σε θέματα κοινωνικού ενδιαφέροντος, για τα οποία αναπτύσσεται κοινωνικός προβληματισμός με επιστημονικά τεκμηριωμένες ή μη απόψεις, που καταλήγει σε ευρύ κοινωνικό και πολιτικό διάλογο. Ο λόγος είναι ότι ο ΣΕΨ δεν συνιστά πολιτικό κόμμα που πρέπει να έχει γνώμη και άποψη για το πώς πρέπει να κινηθεί η κοινωνία και η Πολιτεία*. Να σημειώσουμε, όμως, εδώ ότι οι ψυχολόγοι ήξεραν να παίρνουν θέση σχετικά με τα αίτια της ομοφυλοφιλίας, συγκαταλέγοντάς την μέχρι το 1973 στο Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχιατρικών Διαταραχών (DSM), στον πιο επίσημο οδηγό ορισμού των παγκοσμίως αναγνωρισμένων διαταραχών ψυχιατρικής αιτιολογίας.

Τέλος, η αρχή της πολιτικής ουδετερότητας σχετίζεται άμεσα με την πρώτη ιστορικά και κυρίαρχη ακόμα ψυχοθεραπευτική πρακτική, που παρμένει στον Πατέρα της ψυχανάλυσης Sigmund Freud, και που θέλει τις σωστές θεραπεύτριες λιγομίλητες, αποστασιοποιημένες, φαινομενικά ή και ουσιαστικά αδιάφορες έως και κενές, ώστε αφενός να αφήνουν τον ελεύθερο συνειρμό του αναλυόμενου ατόμου να ξεδιπλωθεί ανεμπόδιτος και αφετέρου να μεταμορφώνονται σε *υποκείμενα που υποτίθεται ότι γνωρίζουν* [υψίστης σημασίας δεδομένα που τα αναλυόμενα άτομα αγνοούν]. Με άλλα λόγια, να αυξάνουν την ισχύ τους και κατ' επέκταση το κύρος και την επιρροή τους -όπως πλήθος κριτικών στην κυρίαρχη ψυχανάλυση επισημαίνει- με αποτέλεσμα ο συνειρμός του αναλυόμενου κάθε άλλο παρά ελεύθερος να είναι αφού καθορίζεται από την ισχύ όλων των ανείπωτων του αναλυτή, το περιεχόμενο των οποίων το αναλυόμενο άτομο αφήνεται να φανταστεί και να ερμηνεύσει.

Από την σύγκρουση με την πρώτη αυτή ψυχαναλυτική πρακτική γεννήθηκαν άλλες θεραπευτικές προσεγγίσεις αναφορικά με τον βαθμό ελευθερίας έκφρασης που αναγνωρίζεται στις θεραπεύτριες (εντός της πρακτικής της εργασίας τους κυρίως). Αναφορικά, δηλαδή, με το πόσο παρεμβατικές ή ειλικρινείς επιτρέπεται να είναι, ή αναφορικά με τον βαθμό που επιτρέπεται να *αυτο-αποκαλύπτουν* (όπως είναι η ορολογία) -άμεσα ή έμμεσα- στα θεραπευόμενα άτομα στοιχεία της προσωπικότητάς τους - όπως οι πολιτικές τους θέσεις, η σύνδεσή τους με τα κινήματα κ.α.

Μέχρι σήμερα, το κυρίαρχο δυτικό θεραπευτικό παράδειγμα (της λευκής, αστικής, ανδροκεντρικής ψυχολογίας) συγκλίνει στην μέθοδο μιας πολύ πειθαρχημένης και εμπεριστατωμένης, σχετικά φειδωλής, περιστασιακής και πολύ εξατομικευμένης *αυτοαποκάλυψης* των θεραπευτριών, που δύναται να συμβεί αποκλειστικά για θεραπευτικούς λόγους που αφορούν το κάθε συγκεκριμένο θεραπευόμενο άτομο σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή της θεραπευτικής σχέσης. Ένας από τους βασικούς λόγους της μεθοδολογίας αυτής είναι υποχρέωση (από την πλευρά των θεραπευτριών) προστασίας και φροντίδας των θεραπευόμενων ατόμων -τα οποία θεωρούνται a priori μακράν πιο ευάλωτα από τις θεραπεύτριες- από τους υποτιθέμενους παρξιακούς φόβους που θεωρείται ότι γεννούν οι διαφωνίες ή οι πολώσεις με τους θεραπευτές ή τις θεραπεύτριες. Γνωρίζουμε, ωστόσο, (σίγουρα από τον Φουκώ αλλά και πλήθος άλλων σημαντικών στοχαστών και ψυχολόγων) ότι οι πρακτικές προστασίας και φροντίδας είναι άμεσα συνυφασμένες με εκείνες του ελέγχου της ανθρώπινης συμπεριφοράς και την πειθάρχησης (και άρα και της πολιτικής).

Παράλληλα, από τους πιο πιστούς υποστηρικτές της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας παρουσιάζονται τα τελευταία χρόνια οι αυτοαποκαλούμενοι *συντηρητικοί ψυχοθεραπευτές*, υπερασπιζόμενοι το δικαίωμα των θεραπευόμενων ατόμων να λαμβάνουν αρίστης ποιότητας ψυχολογικές υπηρεσίες ανεξάρτητα από τις οποιεσδήποτε πολιτικές (λ.χ. ρατσιστικές) αντιλήψεις τους. Για τους θεραπευτές αυτούς, οι ψυχολογικές υπηρεσίες είναι αντίστοιχες με τις υπηρεσίες συντήρησης αυτοκινήτων, καθώς λένε, και γι' αυτό όπως δεν μας ενδιαφέρουν ή δεν θα έπρεπε να μας ενδιαφέρουν οι πολιτικές απόψεις των μηχανικών αυτοκινήτων έτσι και οι θεραπευτές θα έπρεπε να

κρατούν τις πολιτικές τους απόψεις έξω από τις συνεδρίες.

Άραγε, λοιπόν, το οπαδικό no politica και η κουλτούρα της σιωπής, βρίσκουν την εφαρμογή τους και στο πεδίο της Ψυχολογίας; Και από πότε, λοιπόν, οι ψυχολογικές/ θεραπευτικές προσεγγίσεις (λ.χ. ψυχαναλυτική, γνωστικοσυμπεριφορική, συστημική κ.λπ.) -που ως άλλες κερκίδες υπηρετούνται πιστά από τους οπαδούς τους- αλλά και τα εμπορικά ινστιτούτα που τις προμοτάρουν είναι φύσει ή θέσει απολιτίκ;

Φυσικά και δεν είναι, και πολύ καλά το γνωρίζουν πολλοί και πολλές ψυχολόγοι. Τόσο οι θεωρίες περί προσωπικότητας και παθολογίας και οι τεχνικές που η κάθε θεραπευτική προσέγγιση παράγει όσο και οι γεννιότερες αυτών των θεωριών και τα παρασκήνια για την επικράτηση της μιας ή της άλλης προσέγγισης στην αρένα των εμπορικών / καπιταλιστικών συμφερόντων ήταν προϊόντα και υποκείμενα της εποχής τους αλλά και πηγές (ανα)παραγωγής πολιτικών ιδεολογιών και συμφερόντων σχετικών με τον έλεγχο της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Πολιτικών (με η κεφαλαίο) που παραπέμπουν στην πολιτική οργάνωση αλλά και πολιτικών (με η μικρό) που ρητά ή άρηρτα αφορούν τις κοινωνικές σχέσεις. Εκείνα που θεωρείται ότι δεν γνωρίζουν τις σχέσεις θεραπευτικών προσεγγίσεων και πολιτικής ή υποτίθεται ότι δεν ενδιαφέρονται για τις σχέσεις αυτές και δεν τα αφορά είναι τα θεραπευόμενα άτομα, και αυτό μάλλον δημιουργεί μία ασφάλεια από την σκοπιά πολλών θεραπευτ(ρι)ών.

Αντίστοιχα, οι θεραπευτές και οι θεραπεύτριες πάντα επηρεάζουν, πάντα ασκούν κάποιου είδους ισχύ ή εξουσία -ρητά ή άρηρτα- ανάλογα, βέβαια, και με την κοινωνική τους θέση, τα προνόμια ή και την στάση τους ως προς αυτά. Και πάντα αποκαλύπτουν (εκούσια ή ακούσια, άμεσα ή έμμεσα) κομμάτια και της πολιτικής του θέσης. Δεν είναι, άλλωστε, μία πολιτική θέση να είσαι ή να δείχνεις πολιτικά ουδέτερη; Δεν είναι μία πολιτική θέση να κρύβεις τις πολιτικές σου απόψεις από τα θεραπευόμενα άτομα που συναντάς για να αποφύγεις να γίνουν ορατές οι διαφωνίες ή και οι συγκρούσεις συμφερόντων; Δεν είναι μία πολιτική θέση να εστιάζεις αποκλειστικά στο άτομο απομονώνοντάς το από τον κόσμο που το περιβάλλει - τις κοινωνίες, τα κράτη, τις οικονομίες, τις διεθνείς πολιτικές σχέσεις κ.α.; Δεν είναι πολιτική θέση να προτάσσουμε ως θεραπεύτριες τα επαγγελματικά ή ατομικά συμφέροντα σε βάρος των κοινωνικών / πολιτικών συμφερόντων αντίστασης σε μία γενοκτονία;

Αυτά και άλλα συναφή ερωτήματα έθεσε και θέτει η διαρκώς αυξανόμενη μάζα κριτικών ψυχολογιών και κριτικών στην ψυχολογία, που εμφανίζονται ήδη από τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αι. Έτσι, από το αντιψυχιατρικό κίνημα και τους αριστερούς ψυχοθεραπευτές / ψυχαναλυτές μέχρι το '45 (όπως ο Fenichel και ο Reich), τις φεμινίστριες ψυχολόγους (όπως η Giligan) και τους Ψυχασθενείς Ενάντια στο Κεφάλαιο μέχρι την Πρωτοβουλία Ψ, την γερμανική Κριτική ψυχολογία και την Ψυχανάλυση για την Αλληλεγγύη στην Παλαιστίνη - αλλά και τους τρόπους που η ψυχολογία ως επιστήμη αξιοποίησε ή αφομοίωσε τα προτάγματα των κινήματων του '60 και του '70 (το φεμινιστικό κίνημα, το κίνημα της σεξουαλικής απελευθέρωσης, το κίνημα των γκέι) η σχέση ψυχολογίας και πολιτικής καταδεικνύεται όχι μόνο αδιαμφισβήτητη αλλά και αρκετά σύνθετη.

Η ψυχολογία, λέμε, είναι πολιτική με άλλα μέσα και συγκροτείται γύρω από διαφορετικά συμφέροντα. Συμφέροντα δεμένα με τις ψυχές των καταπιεσμένων ή συμφέροντα δεμένα με τις ψυχές των καταπιεστών. Συμφέροντα δεμένα με την απο-πολιτικοποίηση της ψυχολογίας και συμφέροντα δεμένα με την πολιτικοποίηση της ψυχολογίας. Και κάποιες φορές, συγκροτείται γύρω συμφέροντα δεμένα με την κατάργηση της ψυχολογίας ως επιστήμης άρηρητα δεμένης με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, του δυτικού ιμπεριαλισμού και της αποικιοκρατίας.

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ, ΛΟΙΠΟΝ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ Η ΟΧΙ. ΑΛΛΑ ΨΥΧΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ.

Ένα πολύ τρανταχτό παράδειγμα αυτής της ψυχο-πολιτικής είναι το περιεχόμενο της Έκθεσης Hoffman (2015). Η έκθεση αυτή επιβεβαίωσε το πιο πρόσφατο σε μια μακρά σειρά περιστατικών θεσμικής βίας από την πλευρά του APA: την δεκαετή και πλέον συγκάλυψη και αποσιώπηση της συνεργασίας αρχηγικών μελών του APA με την CIA και την κυβέρνηση Bush για την διατήρηση της συμμετοχής των ψυχολόγων στην διενέργεια βασανιστηρίων

σε φυλακές όπως το Abu Ghraib και το Guantanamo Bay στο πλαίσιο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας.

Έκτοτε, ο APA δεσμεύτηκε να διενεργεί πράξεις ανάληψης ευθύνης και επανόρθωσης για τις φρικαλεότητες του απέναντι στα μυριάδες άλλα θύματά του (όπως οι Μάυροι και οι Γκέι) από την ημέρα την συγκρότησής του. Ακόμα, άρχισε να δημοσιεύει κείμενα και συνεντεύξεις των επικεφαλής που διπλωματικά (όπως πάντα) και με μεγάλες αντιφάσεις μιλούν αφενός για την βαθιά πολιτική φύση της επιστήμης και της ψυχολογίας και αφετέρου για την θεραπευτική σημασία που μπορεί να έχει η σχέση αυτή. Για την σημασία, δηλαδή, που έχουν όχι μόνο οι κοινές πολιτικές θέσεις μεταξύ θεραπευτών και θεραπευόμενων ατόμων αλλά και για την αντίστοιχη θεραπευτική σημασία που μπορεί να έχει ακόμα και η πολιτική στην αισθητική του γραφείου των ψυχολόγων - όπως, για παράδειγμα, όταν λέγεται ότι οι θεραπευτές καλό είναι να διαμορφώνουν τον περιβάλλοντα χώρο λαμβάνοντας υπόψιν το πολιτισμικό ή ταξικό κεφάλαιο των θεραπευόμενων ατόμων.

Για τον ίδιο τον APA, βέβαια, οι θέσεις του σε διάφορα κοινωνικά, νομικά και πολιτικά ζητήματα είναι πάντα το top επιστημονικό (και άρα αντικειμενικό και αξιόπιστο) προϊόν - κάποιας, ωστόσο, πλειοψηφίας των αρμόδιων συμβουλίων του. Ωραία αντίφαση! Από την μια να επιβεβαιώνει με όλους τους τρόπους του κόσμου ότι τα επιστημονικά δεδομένα μυρίζουν πολιτικές σχέσεις και θέσεις, και από την άλλη να υποστηρίζει ότι οι θέσεις του σε κοινωνικοπολιτικά ζητήματα είναι απλά οι επιστημονικότερες.

Με άλλα λόγια, η σχέση της ψυχολογίας με την πολιτική γίνεται αθόρυβα καταπιεστική και αλλοτριωτική και μας επιβάλλεται μέσω της πίστης μας στην αντικειμενικότητα, την επιστημονικότητα και την καθολικότητα των έμφυλα, φυλετικά και ταξικά προσδιορισμένων κανονικοτήτων που παράγει και αναπαράγει μέσω των πρακτικών της. Μέσω, δηλαδή, της κατασκευής του νορμάλ, των ηθικών κριτηρίων και των κοινωνικών αξιών, οι οποίες απηχούν πολύ περισσότερο τις πολιτικές αρχές και τα συμφέροντα των ισχυρών του κόσμου από εκείνες των καταπιεσμένων.

Ας δούμε, όμως, πιο συγκεκριμένα πώς τα παραπάνω αφορούν το

παλαιστινιακό ζήτημα, το οποίο είναι για μας τέτοιας σημασίας που δεν επιτρέπεται σε καμιά μας -παρά τους όποιους καλούς λόγους μπορεί να έχει- να αδιαφορεί ή να σιωπά. Θα αναφερθούμε από την μια στην φίμωση του φιλοπαλαιστινιακού λόγου στους χώρους των ψυχολόγων και από την άλλη στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στην Παλαιστίνη.

Η φίμωση του φιλοπαλαιστινιακού λόγου, η οποία δεν ξεκίνησε τον Οκτώβρη του '23, (ανα)παράγεται τόσο από τα πάνω (δηλαδή, από τους θεσμούς και τους επικεφαλής των οργανισμών) όσο και από τα κάτω (δηλαδή από τις ίδιες τις εργαζόμενες).

Οργανισμοί (συχνά ψυχαναλυτικής προσέγγισης αλλά όχι μόνο) -που κατά τα άλλα δηλώνουν απερίφραστα την δέσμευσή τους στις αρχές του ανοικτού διαλόγου και της κοινωνικής δικαιοσύνης- επιχειρούν να περιορίσουν τον ακτιβισμό των μελών, ακόμα και στον ελεύθερο χρόνο τους, και να απαγορεύσουν με άμεσους ή έμμεσους τρόπους το άνοιγμα ή την συνέχιση της συζήτησης σχετικά με την Παλαιστίνη στα δελτία τύπου, τις συναντήσεις, τις εποπτίες κ.α., ενώ σε αναγνωρισμένες μηχανές αναζήτησης, όπως η PubMed, η Jstor αλλά και αυτή του APA, τα επιστημονικά άρθρα που συνδέουν την ψυχική υγεία με το Ολοκαύτωμα είναι συντριπτικά περισσότερα από εκείνα που συνδέουν την ψυχική υγεία με την Νάκμπα.

Από τον Οκτώβρη του '23 μέχρι σήμερα οι ανταγωνισμοί και οι επιθέσεις σε επίσημες και δημοφιλείς ψυχολογικές εταιρίες, ινστιτούτα ή επιχειρήσεις (αλλά και μεταξύ τους) έχουν αναζωπυρωθεί σε σημείο καθαιρέσεων, παραιτήσεων, διασπάσεων ή ακόμα και απειλών κατά της ζωής. Μια βασική αφετηρία είναι η πρώτη και μοναδική έως τώρα ανακοίνωση της κεντρικής επιτροπής του APA. Η ανακοίνωση αυτή αποδοκιμάζει την Χαμάς, εκφράζει συμμετρικά την αγωνία του APA για την ασφάλεια και την ψυχική υγεία Ισραηλινών και Παλαιστινίων ανασώζοντας ταυτόχρονα την ψυχολογική αργκό περί τραύματος και σύγκρουσης. Η ανακοίνωση αυτή ξεσήκωσε πλήθος αντικρουόμενων καταγγελιών αφού διαβάστηκε από την μια ως συγκαλυμμένα φιλοπαλαιστινιακή και *γλυκανάλατη* και από την άλλη ως ξεκάθαρα ψυχολογιοποιητική και διπλωματικά φιλοϊσραηλινή.

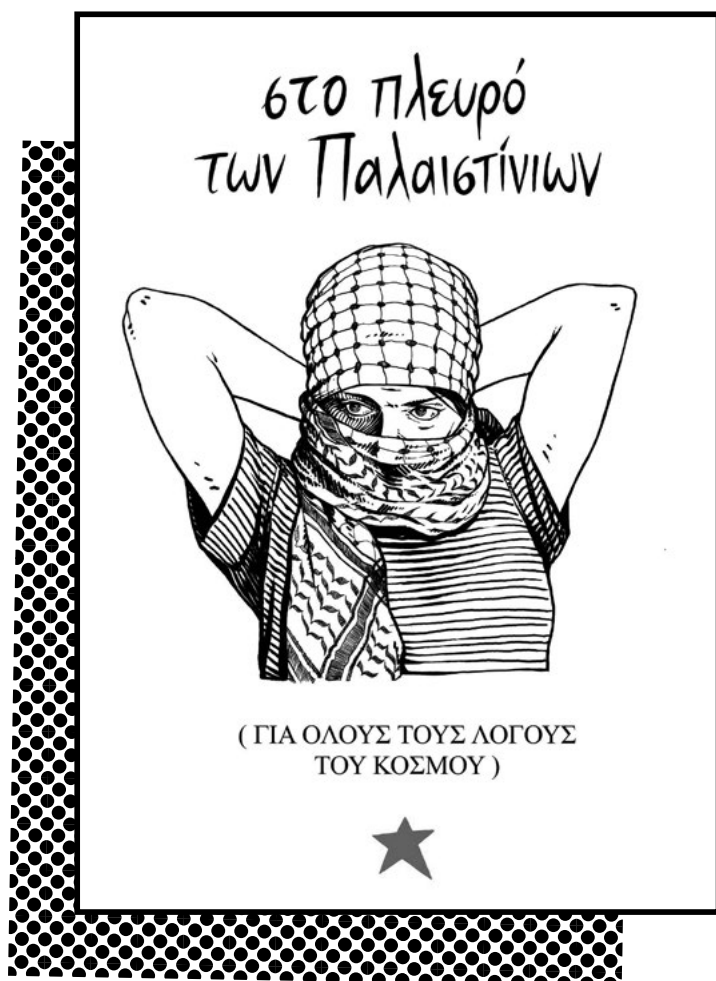
Στο επίκεντρο των επιθέσεων βρέθηκε, επίσης, και η ανακοίνωση του (ανεξάρτητου) τμήματος IX του APA, *Ψυχανάλυση για την Κοινωνική Ευθύνη*, με πρόεδρο την Lara Sheehi³. Στην ανακοίνωση δηλώνεται η απερίφραστη αλληλεγγύη προς τον απελευθερωτικό αγώνα των Παλαιστινίων, καταγγέλλεται ο Σιωνισμός, γίνεται χρήση των όρων Κατοχή και Γενοκτονία, θίγεται ο κεντρικός ρόλος του Αμερικανικού Στρατού, γίνεται έκκληση για παύση πυρών και τέλος στο απαρτχάιντ ενώ περιλαμβάνονται και αρκετές προτάσεις για την έμπρακτη στήριξη του παλαιστινιακού αγώνα (λ.χ. βιβλιογραφία, σύνδεση με το BDS, δωρεές).

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η μέχρι και σήμερα ολιγωρία του APA να εγκρίνει την πολύ συνοπτική ανακοίνωση / έκκληση για παύση πυρών, του τμήματος *Ψυχολογία της Ειρήνης*.

Στο επίκεντρο των επιθέσεων εναντίον του φιλοπαλαιστινιακού λόγου βρέθηκε πρώτα απ' όλα το επιχείρημα περί αντισημιτισμού - κάτω από την κατηγορία του οποίου τσουβαλιάζονται εσκεμμένα όλες οι φιλοπαλαιστινιακές απόψεις. Το ντιμπέιτ επικεντρώνεται αρκετά γύρω από την υιοθέτηση του ορισμού του αντι-Σιωνισμού ως νέου αντισημιτισμού, όπως και γύρω από την υιοθέτηση του αμφιλεγόμενου ορισμού του *Διεθνούς Συνσπισμού Μνήμης του Ολοκαυτώματος* (IHRA)- ο οποίος εστιάζει στο Ισραήλ περισσότερο από ότι στους Εβραίους σε αντίθεση, για παράδειγμα, με τον ορισμό της *Διακήρυξης της Ιερουσαλήμ για τον Αντισημιτισμό*, ο οποίος δεν συνδέει την κριτική στο κράτος του Ισραήλ με τον αντισημιτισμό.

Άλλα επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν ενάντια στον φιλοπαλαιστινιακό λόγο αφορούν τα καλέσματα για συμμετοχή στο Ακαδημαϊκό και Πολιτισμικό Μποϊκοτάζ του Ισραήλ, την υπεράσπιση μιας αντιαποικιοκρατικής ψυχολογίας, την καταπάτηση κάποιων γενικών (και όχι υποχρεωτικά εκτελεστέων) αρχών του κώδικα δεοντολογίας του APA, την προαγωγή της κουλτούρας της αφύπνισης αλλά και της πολιτικής των ταυτοτήτων.

Όπως είπαμε, όμως, η φίμωση του φιλοπαλαιστινιακού λόγου αναπαράγεται και από τα κάτω, μέσω μιας επιβεβλημένης αδυναμίας των θεραπευτών να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν επαρκώς στις

συζητήσεις τους περί Παλαιστίνης εμπεριστατωμένες και ολοκληρωμένες ερμηνείες σχετικά με την ιστορία, την ιδεολογία και τα συλλογικά νοήματα –ή την πολιτική οικονομία, θα πούμε επίσης, εμείς– στο πλαίσιο της ψυχικής ζωής. Αυτό συμβαίνει γιατί οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας εκπαιδεύονται από τα πανεπιστήμια αλλά και από την κοινωνική πρακτική του επαγγέλματος α) να συζητούν σχεδόν αποκλειστικά με εξατομικευμένες ψυχολογικές εμπειρίες και ψυχολογικές (θεωρητικά αντικειμενικές και επιστημονικές) ερμηνείες των κοινωνικοπολιτικών φαινομένων –γνωστές ως ψυχολογιοποίηση– οι οποίες αποπροσανατολίζουν ή παγώνουν τις πολιτικές συζητήσεις β) να συζητάνε τις συγκρούσεις τους στο κλειστό πλαίσιο θεραπευτικών συνεδριών ή εποπτιών (με επόπτριες και άλλους θεραπευτές), γ) να υιοθετούν εργαλειακές μεθόδους επίλυσης συγκρούσεων της δυτικής κυρίαρχης ψυχολογίας –βασισμένες στην πολιτική των ίσων αποστάσεων– όπως το πολύ φρέσκο *Beyond your Bubble* (2020) που προτείνει την *ενεργητική ακρόαση* μεταξύ των πολιτικά διαφωνούντων ως ΤΟ εργαλείο για την ειρηνική εξεύρεση ενός κοινού τόπου που θεωρητικά μπορεί να συνδέσει όλων των ειδών τις πολιτικές απόψεις όσο αποκλίνουσες και ανταγωνιστικές και αν είναι μεταξύ τους. Ας πούμε τις απόψεις της άκρας δεξιάς με εκείνες του αντιφασιστικού κινήματος!

Οι τρεις αυτοί λόγοι που εν ολίγοις παράγουν την λεγόμενη πολιτική ουδετερότητα των ψυχολόγων συνθέτουν και το σύγχρονο πλαίσιο παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας –άρα και άσκησης της βιοπολιτικής– στην Παλαιστίνη από την συνθήκη του Όσλο και έπειτα. Από το '90 και μετά, που χρονολογείται η λεγόμενη ψυχοθεραπευτική στροφή στην ανθρωπιστική βοήθεια, η ψυχική ή ψυχοκοινωνική υγεία γίνεται η βασική προτεραιότητα των προγραμμάτων υποστήριξης. Οι ψυχολόγοι και ψυχίατροι αρχίζουν να εργάζονται εκεί σωρηδόν και καθολικές ψυχολογικές έννοιες παγκοσμίου εμβέλειας όπως το τραύμα, η ανθεκτικότητα (resilience) και η επίλυση συγκρούσεων (conflict resolution) έρχονται να αντικαταστήσουν την πείνα, την αντίσταση και τον αντιιμπεριαλισμό. Το ανθρώπινο στοιχείο στην ανθρωπιστική βοήθεια παραδίδεται από την βιομηχανία της ψυχολογίας στην βιομηχανία των ΜΚΟ⁴ –ως εξωτερικούς συνεργάτες των κυβερνήσεων/χορηγών– ή στους τοπικούς πολιτικούς παράγοντες αντικαθιστώντας το προηγούμενο γραφειοκρατικό μοντέλο.

Ο ψ-ειδικός τώρα, που πρακτικά δεν προσφέρει πολλά περισσότερα από την κάλυψη των πολύ βασικών αναγκών και την παροχή συναισθηματικά επενδυμένων συζητήσεων και δραστηριοτήτων εκπαίδευσης στην ψυχολογιοποίηση και την ψυχολογική γνώση, μεταφέρει αυτό που για την Ακαδημία θεωρείται συνηθισμένο. Δηλαδή, τις νόρμες που υποτίθεται ότι αφορούν όλους ανεξαιρέτως και με τον ίδιο τρόπο, οντολογικά. Ο APA, για παράδειγμα, περιγράφει ως στόχο της ψυχολόγου εκεί να βοηθήσει τους επιζώντες να κατανοήσουν πόσο συνηθισμένο είναι το συναίσθημά τους και να τους μάθει ότι είναι φυσιολογικό να έχουν αυτές τις συνηθισμένες για τους επιζώντες καταστροφών αντιδράσεις. Και ενώ στο προηγούμενο μοντέλο οι ωφελούμενοι έπρεπε να λάβουν την τροφή και το άσυλο που τους προσφερόταν αλλά παρέμεναν σχετικά ελεύθεροι να νιώθουν και να λένε ό,τι θέλουν, στο ψυχο-κοινωνικό μοντέλο οι ωφελούμενες –για να ωφεληθούν– οφείλουν να παράγουν τις συγκεκριμένες σκέψεις και τα συγκεκριμένα συναισθήματα που ο ψ-ειδικός αναμένει να συλλέξει.

Στο μοντέλο αυτό, τόσο τα υποκείμενα του πολέμου όσο και ο ίδιος ο πόλεμος παθολογικοποιούνται αφού το τραύμα γίνεται αντιληπτό τόσο ως αιτία του πολέμου (όπως το τραύμα του Ολοκαυτώματος) όσο και ως πηγή των συνεπειών που τα υποκείμενα (μαχόμενα και μη) υφίστανται (σε αντίθεση λ.χ. με την έλλειψη ηρωισμού). Αντίστοιχα, οι ηθικοί, πολιτισμικοί, θρησκευτικοί ή πολιτικοί λόγοι και οι συλλογικές αφηγήσεις που τα υποκείμενα έχουν για να αντέχουν τον πόλεμο –όπως η μαρτυρικότητα ή το sumud⁵– πρέπει να προσαρμοστούν στον ορισμό της ανθεκτικότητας και το ζητούμενο δεν είναι πρώτα και κύρια η αλλαγή των πολιτικών συνθηκών για την αποκατάσταση του δικαίου της ιστορίας αλλά η λείανση των συνεπειών και η θεραπεία ή ενδυνάμωση των υποκειμένων με πολύ συγκεκριμένους τρόπους ώστε να επεξεργαστούν το ψυχολογιοποιημένο τραύμα τους, να ελέγξουν τα συναισθήματά τους και να μην στραφούν προς την εκδίκηση. Ακόμη, η διαχείριση της σύγκρουσης γίνεται ζήτημα ψυχοεκπαίδευσης –κυρίως των γυναικών

– στις στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων, συμφιλίωσης και ειρηνικού διαλόγου. Τα θύματα του πολέμου, τώρα, αντλούν τα όποια δικαιώματά τους και την ανθρωπιστική βοήθεια μόνο εφόσον καταφέρουν να υπαχθούν στις επιλέξιμες ομάδες στόχου ή στα κριτήρια που δίνουν την εκάστοτε ψυχιατρική διάγνωση (λ.χ. της Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες/PTSD).

Για να το πούμε αλλιώς, η συνθήκη μιας γενοκτονίας ψυχολογιοποιείται –σε αντιστοιχία με την γενικότερη ψυχολογιοποίηση της Δύσης με την κατάρρευση των μεγάλων αφηγήσεων– και ουδετεροποιείται πολιτικά. Τα υποκείμενά της εξισώνονται –είτε είναι στρατιώτες ή άμαχοι, κατακτητές ή κατεχόμενοι– και μετατρέπονται σε *ζωές απογυμνωμένες* από το πολιτισμικό και πολιτικό τους μανδύα, ικανές πια να αποτελέσουν ένα άλλου είδους εμπόρευμα αυτής της ψυχο-πολιτικής οικονομίας – ως μιας πιο εκλεπτυσμένης μορφής βιοπολιτικής. Το εξαγωγίμο προϊόν εδώ είναι οι ψυχολογικοί πόροι και οι ψυχικές δεξιότητες, τον ρόλο της τράπεζας –όπου συσσωρεύεται όλη η αξία– τον παίζει τώρα η Ακαδημία και οι ψ-επιστήμες, ενώ η υπεραξία παράγεται ως το προκαθορισμένο συναίσθημα που οι ψ-ειδικοί υποχρεούνται να εκμαιεύσουν κάνοντας στους ωφελούμενους την (πολύ απλή και τόσο συνηθισμένη στις ψ-εργασίες) επιτακτική ερώτηση: Πώς νιώθεις; Και ενώ στον Φορντισμό όλοι έπρεπε να γίνουν πελάτες της τράπεζας, τώρα όλοι πρέπει να εμπλέκονται σε δια βίου ψυχο-εκπαίδευση. Ενώ, δηλαδή, ο καπιταλισμός ήταν η πρώτη μορφή κοινωνικής οργάνωσης που μετέτρεψε σε κεφάλαιο την ικανότητα του ανθρώπου να παράγει, ο ύστερος καπιταλισμός μετατρέπει σε κεφάλαιο τελικά –και ειδικά μέσω της ψυχολογίας– την ίδια την ικανότητα να υπάρχουμε ως άνθρωποι.

Έτσι, λοιπόν, στην αρένα των καπιταλιστικών ανταγωνισμών το να τασσόμαστε στο πλευρό των Παλαιστινίων, για όλους τους λόγους του κόσμου είναι μία θέση πολιτική και ταυτόχρονα ψυχολογική. Πρώτον, γιατί μπορεί να εκφράσει τις πολιτικές θέσεις των καταπιεσμένων από το κυρίαρχο παράδειγμα εργατριών ψυχικής υγείας, να λειάνει την αλλοτρίωση τους και να τις βοηθήσει να επιβιώσουν και να αντισταθούν. Δεύτερον, γιατί μπορεί να φωτίσει την ψυχολογική σημασία της πολιτικής αλληλεγγύης μεταξύ των καταπιεσμένων ή την ψυχολογική σημασία της πολιτικής αντίστασης στην κοινωνική αδικία της δύσης. Και τρίτον, γιατί μπορεί να φωτίσει –από μια αντιιμπεριαλιστική και αντιαποικιοκρατική σκοπιά– την σημασία αναγνώρισης της αυτονομίας του πολιτικού αγώνα και των ψυχών των Παλαιστινίων που συγκροτούνται με όρους που καταργούν τα εργαλεία του κυρίαρχου δυτικού ακαδημαϊκού ψυχολογικού παραδείγματος, γύρω από μοναδικά για την παγκόσμια ιστορία βιώματα καταπίεσης και γενοκτονικού εκτοπισμού.

1. Ο Mustafa Qossoqsi είναι εκπαιδευτικός και κλινικός ψυχολόγος, πρόεδρος του Αραβικού Ψυχολογικού Συλλόγου στο Ισραήλ, και Παλαιστίνιος πολίτης του Ισραήλ.
2. Ο APA (American Psychological Association) είναι ο μεγαλύτερος, παλαιότερος και εν γένει νεοφιλελεύθερος και δεξιόστροφος επιστημονικός και επαγγελματικός σύλλογος ψυχολόγων με έδρα την Washington που κατέχει την ιδεολογική ηγεμονία στο πεδίο της ψυχολογίας.
3. Η L. Sheehi είναι Λιβανέζα ακαδημαϊκός και ψυχαναλύτρια (με ορατή κινηματική δράση) σε βάρος της οποίας ασκήθηκαν κατηγορίες για αντισημιτισμό από Ισραηλινούς φοιτητές, κατά την διάρκεια μαθήματός της στο παν/μιο G. Washington.
4. Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι το 2018 λειτουργούσαν στην Παλαιστίνη 3000 ΜΚΟ ενώ ο προϋπολογισμός των διεθνών φορέων υποστήριξης διπλασιάστηκε από \$112 εκατομμύρια το 1999 σε \$223.6 εκατ. το 2006 (Turner, 2014).
5. Η έννοια sumud περιγράφει την συλλογική, προσωπική και πολιτική στάση αντοχής και σταθερότητας των Παλαιστινίων στην καθημερινή ζωή έτσι ώστε να παραμένουν ζωντανές και ζωντανοί και να δυναμώνουν όλο και περισσότερο μέσα από τις πολιτικές τους αντιστάσεις και την ανυπακοή στην καταπίεση. Η έννοια sumud συναντάται στην παλαιστινιακή λογοτεχνία και ποίηση ήδη από το 1917/18, πολύ νωρίτερα από την χρήση της έννοιας resilience (=ανθεκτικότητα) στην ψυχολογία.